

УДК 373.2/3.016:784.91

Олена Велігура,
м. Київ

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ СПІВАЦЬКИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ ТА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена проблемі наступності у формуванні співацьких навичок у дітей дошкільних навчальних закладів і початкової школи. У статті розроблено критерії та показники їх сформованості у дошкільників та молодших школярів. Визначено відсоткове співвідношення їх рівнів.

Ключові слова: наступність, співацькі навички, критерії, показники, рівні, дошкільники, учні початкової школи.

Постановка проблеми. У зв'язку зі змінами, що відбуваються в початковій освіті, важливого значення набуває проблема наступності навчання, що забезпечує безперервний, поступовий процес формування якостей, необхідних для становлення особистості. Актуалізується проблема інтенсивного розвитку довільної

уваги, музичної пам'яті, фонематичного та різних видів музичного слуху (мелодичного, гармонічного, вокального) завдяки одному з видів діяльності школярів – співу. Він впливає на формування комунікативних навичок, самоствердження (розуміння дитиною того, що вона може), відповідальності, спостережливості (сприймання, пам'яті, мислення, уяви), сміливості, допитливості, кмітливості, цілеспрямованості, наполегливості, старанності, взаєморозуміння, креативності, культури співу, сценічної поведінки та здатності до самореалізації. Окрім того, ще відбувається формування рефлексії поведінки і так званої рефлексії співу.

Означені якості починають формуватися з дошкільного дитинства. У зв'язку з цим постає питання взаємозв'язку дошкільних навчальних закладів із початковою ланкою освіти. На сьогодні визначено пріоритетні завдання охоплення дошкільним вихованням усіх дітей і створення передумов для поступового переходу до навчання у початковій школі. Створення загального розвивального середовища з однаковими психолого-педагогічними умовами, формами роботи та особистісно орієнтованим підходом до кожного вихованця. Разом із тим, у дошкільних навчальних закладах і початковій школі такий підхід зумовлює зміну звичних стереотипів. Це призводить до призвичаєння кваліфікованого педагогічного персоналу, що працює за усталеними програмами вже кілька десятків років, та зміни їхніх поглядів і звичок щодо виховання дітей і усвідомлення ними факту, що саме така побудова навчального процесу може сприяти всебічному, багатогранному, ширшому та послідовному розвитку суб'єктів навчання, забезпечить їх особистісне зростання у період від 3 до 10 років, що є пріоритетним положенням «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки».

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема наступності в освіті надзвичайно широка й багатогранна і є об'єктом досліджень у різних галузях науки: філософії, психології, педагогіці; естетичному й музичному вихованні. Філософський аспект наступності розглядають Є. Баллер, Г. Ісаєнко, Б. Кедров та ін. Я. Коменський і Й.-Г. Песталоцці вперше обґрунтували поняття «наступність у навчанні», яке згодом стало предметом

багатьох досліджень у національній і зарубіжній педагогіці. Так, у педагогіці проблему наступності вивчали Ш. Амонашвілі, Т. Андреєва, А. Богуш, В. Котирло, В. Кузнєцова, Н. Мойсеюк, Г. Назаренко, О. Савченко та ін. Науковці виділяють кілька умов для створення комфортного клімату першокласників, а саме: створення емоційного клімату, побудова навчального процесу з урахуванням психофізіологічних особливостей шестирічних першокласників, наявність необхідного обладнання, врахування індивідуальних особливостей дитини тощо.

Психолого-педагогічні основи наступності обґрунтували Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Запорожець, Я. Коломінський, Г. Костюк, Г. Люблінська та ін. Наступності в музично-естетичному вихованні присвячені праці Р. Любар, Л. Куришевої та ін. Проаналізували спільну роботу дитячого садка і школи А. Богуш, Н. Бушуєва, І. Лапшина, Н. Манжелій, Л. Порядченко, С. Уфімцева, Т. Форостюк, О. Чепка та ін. Підготову дітей до навчання розглядали Я.-А. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Метою статті є визначення рівнів сформованості співацьких навичок у дошкільників та учнів початкової школи з урахуванням динаміки їх формування шляхом забезпечення наступності між двома ланками освіти.

Виклад основного матеріалу. Навчальний процес між дошкільною і початковою освітою має перерваний характер, тому всі знання, вміння й навички, отримані молодшими школярами в дошкільному віці не мають прогресивного розвитку. Для вирішення цієї проблеми, забезпечення ефективності навчання, на нашу думку, є доцільним забезпечення наступності в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів та початкової школи.

Дослідно-експериментальну роботу ми проводили на базі дошкільного навчального закладу №6 «Сонечко»(м. Семенівка) та загальноосвітньої школи-гімназії №2 (м. Семенівка). У констатувальному експерименті було залучено 200 дітей.

Для виявлення наявних рівнів сформованості співацьких навичок нами було використано такі методи: бесіда, опитування, інтерв'ю (у роботі з дошкільниками й молодшими школярами) та

анкетування, тестування (серед учнів початкової школи), а також спеціальні методи (наочні, словесні та практичні).

На першому етапі експерименту ми застосували словесні (бесіда, вербальні пояснення) та практичні методи (використання розспівів і вправ для формування співацьких навичок, спів репертуару). Оцінювання співу дітей відбувалось за двома категоріями: «відповідний» та «невідповідний спів». Відсоткове співвідношення представлено у таблиці № 1.

Таблиця № 1

Установа	Назва групи ДНЗ або клас	Відповідний	спів	Невідповідний	спів
		К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
ДНЗ №6	Сер. гр. «Барвінок»	14	7,0	5	2,5
ДНЗ №6	Сер. гр. «Ластівка»	10	5,0	9	4,5
ДНЗ №6	Сер. гр. «Квіточка»	7	3,5	12	6,0
ДНЗ №6	Гр. з порушенням мовлення «Журавлик»	2	1,0	10	5,0
ДНЗ №6	Гр. з порушеннями мовлення «Лілея»	4	2,0	11	5,5
Гімназія №2	1-А	7	3,5	10	5,0
Гімназія №2	1-Б	8	4,0	11	5,5
Гімназія №2	2-А	7	3,5	16	8,0
Гімназія №2	2-Б	6	3,0	16	8,0
Гімназія №2	3-А	5	2,5	13	6,5
Гімназія №2	3-Б	5	2,5	12	6,0

Враховуючи важливість визначених нами основних компонентів та їх структурних одиниць формування співацьких навичок, ми вважали за доцільне використати окреслені змістовні характеристики для обґрунтування критеріїв рівня сформованості досліджуваного феномену.

Обґрунтування критеріїв, на нашу думку, повинно відображати сутнісну стійку характеристику сформованості основних співацьких навичок. Рівень їх сформованості визначається такими критеріями: 1) сформованість співочого дихання; 2) активність співацької дикції; 3) інтенсивність артикуляції; 4) точність співочої інтонації; 5) відповідність звуковедення.

Після проведення першого етапу експерименту було виявлено рівні сформованості співацьких навичок дітей за розробленими критеріями та показниками. Критерії та показники представлено у таблиці № 2.

Таблиця № 2

Співвідношення критеріїв та показників рівня сформованості співацьких навичок дошкільників і молодших школярів

Кри- терії	Показники						
	4 роки	5 років	6 років	7 років	8 років	9 років	10 років
Сформованість співочого дихання	Оволодіти початковими навичками співацького (нижньореберно-діафрагматичного) дихання, м'якою атакою звуку	Оволодіти початковими навичками співацького (нижньореберно-діафрагматичного) дихання, фіксацією дихальної установки, м'якою атакою звуку	Оволодіти початковими навичками співацького (нижньореберно-діафрагматичного) дихання, фіксацією дихальної установки, м'якою атакою звуку, початкове відчуття опори, розвиненість рефлексії	Засвоєння навичок співацького дихання і відчуття опори звуку, вміння використовувати м'яку і тверду атаку звуку, розвиненість рефлексії	Засвоєння навичок співацького дихання і відчуття опори звуку, вміння використовувати м'яку і тверду атаку звуку, розвиненість рефлексії	Засвоєння співацького дихання, різних типів атаки звуку у зв'язку з різними характерами творів, розвиненість рефлексії	Удосконалення співацького дихання, розвиненість рефлексії

Активність співацької дикції	Початковий етап формування дикційних навичок	Подальший етап активізації дикції	Чіткість дикції в різних за темпом музтворах і динамічних відтінках, розвиненість рефлексії	Жанрова, темпова, мовна відповідність дикції, розвиненість рефлексії	Вільне використання дикційних навичок, розвиненість рефлексії	Етап реалізації дикції як високохудожнього засобу відтворення образу твору, розвиненість рефлексії	Етап удосконалення дикційних навичок, розвиненість рефлексії
Інтенсивність артикуляції	Початковий етап формування артикуляції	Подальший етап інтенсифікації артикуляції	Інтенсивність артикуляції у різних темпах музтворів, розвиненість рефлексії	Жанрова, темпова, мовна відповідність артикуляції, розвиненість рефлексії	Вільне використання артикуляційних навичок, розвиненість рефлексії	Етап реалізації артикуляції як високохудожнього засобу відтворення образу, розвиненість рефлексії	Етап удосконалення артикуляційних навичок, розвиненість рефлексії
Точність співочої інтонації	Початковий етап формування вміння видобувати музичну інтонацію	Подальший етап формування вміння видобувати музичну інтонацію	Точність інтонування мелодій, інтервалів, повторюваних звуків, розвиненість рефлексії	Відповідність інтонації до стилю, розвиненість рефлексії	Точність інтонування складних мелодичних і інтервальних мелодій, розвиненість рефлексії	Етап реалізації інтонації як високохудожнього засобу відтворення образу, розвиненість рефлексії	Етап удосконалення співочої інтонації, розвиненість рефлексії
Вірність звуковедення	Початковий етап формування навичок легкого звуку на доступній ділянці діапазону	Подальший етап формування навичок легкого звуку на доступній ділянці діапазону	Розвиненість умінь: чергування співу і мовлення, використання legato, staccato, акцентів у різній динаміці, розвиненість рефлексії	Формування навичок контролю якості звуку, розвиненість рефлексії	Удосконалення умінь: чергування співу і мовлення, використання legato, staccato, акцентів, різної динаміки, контроль якості звуку, розвиненість рефлексії	Етап реалізації звуковедення як високохудожнього засобу відтворення образу, розвиненість рефлексії	Етап удосконалення звуковедення, розвиненість рефлексії

Рівні сформованості співацьких навичок дошкільників та учнів початкової школи на першому етапі констатувального експерименту представлено у таблиці №3.

Таблиця №3

Рівні сформованості співацьких навичок у дошкільників та учнів початкової школи

Рівні	Дошкільники		Учні початкової	школи
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Високий (активний)	11	5,5	16	8
Середній (діяльний)	36	18	42	21
Низький (пасивний)	37	18,5	58	29

Високий рівень (активний) – діти активні на уроках (музичних заняттях), уважні, виявляють інтерес до різних музичних завдань. У дітей присутнє нижньореберно-діафрагматичний тип дихання, спостерігається активна артикуляція та чітка дикція, більш-менш точно інтонують мелодію, відрізняють відповідність звуковедення та вміло відтворюють основні його типи самостійно та за показом учителя, регулюють силу звуку, що свідчить про наявність рефлексії співу.

Середній (діяльний) – діти активні, уважні, із захопленням виконують різні музичні завдання, користуються костоабдомінальним типом дихання, відрізняють основні типи звуковедення, проте відтворюють їх тільки наслідуючи вчителя. У дітей артикуляційний апарат ще не сформований і не здатен активно працювати із задіянням всіх груп м'язів, тому спостерігається в'яла артикуляція та нечітка дикція. Відрізняється діяльний рівень від активного тим, що діти більш-менш точно інтонують мелодію, проте частина їх під час співу відтворює загальний напрям мелодії, тобто відсутня повноцінна координація між слухом і голосом.

Низький (пасивний) – діти здебільшого пасивні, сором'язливі. Причина полягає не у відсутності інтересу до співу, а у несміливості проявити себе в колективі однолітків. Здебільшого користуються відповідним співацьким диханням, не намагаються співати дзвінко, співають тихим звуком, уникають голосного співу. Через це їх дикція в'яла. Боязко відповідають на

запитання, проте тестування та інтерв'ювання засвідчили, що такі діти рефлексивні.

На другому етапі експерименту було застосовано такі методи: опитування, інтерв'ю (у роботі з дошкільниками і молодшими школярами) та анкетування, тестування (серед учнів початкової школи). За точну відповідь кожна дитина отримала 10 балів, за неточну – 7-8. Ми підбили підсумки та виявили рівні сформованості співацьких навичок у дошкільників і молодших школярів після проведення другого етапу констатувального експерименту. Їх представлено у таблицях №4, 5 та 6.

Таблиця № 4

**Рівні сформованості співацьких навичок у дошкільників
 (загальна кількість – 84 дитини)**

Рівні	Кількість дітей	%
Високий (активний)	15	17,86
Середній (діяльний)	34	40,47
Низький (пасивний)	35	41,67

Таблиця №5

**Рівні сформованості співацьких навичок в учнів початкової школи
 (загальна кількість – 116 дітей)**

Рівні	Кількість дітей	%
Високий (активний)	22	18,97
Середній (діяльний)	56	48,27
Низький (пасивний)	38	32,76

Таблиця №6

**Рівні сформованості співацьких навичок у дошкільників
 та учнів початкової школи (загальна кількість виборки – 200 дітей)**

Рівні	Дошкільники		Учні початкової	школи
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Високий (активний)	15	7,5	22	11
Середній (діяльний)	34	17	56	28
Низький (пасивний)	35	17,5	38	19

Проведені два етапи констатувального експерименту дозволили дійти таких **висновків**: на основі розроблених критеріїв і показників ми встановили рівні сформованості співацьких навичок у дітей 4-10-річного віку. Загальна кількість респондентів – 200 дітей, з них: 84 – дошкільники (42%) та 116 – учні початкової школи (58%). На першому етапі ми виявили перевагу середнього рівня в дошкільників (18%) та учнів початкової школи (21%). Другий етап засвідчив домінування середнього та низького рівнів (17% – середній, 17,5% – низький – у дошкільників; 28% – середній, 19% – низький в учнів початкової школи).

Елена Велигура

ДИАГНОСТИКА УРОВНЕЙ СФОРМИРОВАННОСТИ ПЕВЧЕСКИХ НАВЫКОВ У ДОШКОЛЬНИКОВ И УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена проблеме преемственности в формировании певческих навыков у детей дошкольных учебных заведений и начальной школы. Определено, что процесс пения играет огромную роль в становлении личности, так как влияет на формирование у ребенка коммуникативных навыков, самоутверждения, ответственности, наблюдательности, смелости, пытливости, любознательности, сообразительности, целеустремленности, настойчивости, старательности, взаимопонимания, креативности, культуры пения, сценического поведения, рефлексии поведения, рефлексии пения и способности к самореализации.

Диагностический эксперимент, в котором приняли участие 200 детей от 4 до 10 лет, проходил в два этапа. На первом этапе использовались словесные (беседа, объяснение) и практические методы (использование распевок, вокальных упражнений и исполнение знакомого песенного репертуара). Оценивание качества пения осуществлялось по двум категориям: «соответствующее» и «не соответствующее пение». На втором этапе уровень сформированности певческих навыков респондентов определялся по таким критериям: сформированность певческого дыхания, активность певческой дикции, интенсивность артикуляции, точность певческой интонации, соответствие звуковедения. Автор определил показатели каждого из вышеперечисленных критериев, что позволило в процессе диагностики выделить уровни сформированности певческих навыков: высокий (активный); средний (деятельный); низкий (пассивный). Второй этап диагностического эксперимента свидетельствует о доминировании среднего и низкого уровней сформированности певческих навыков как у дошкольников, так и у учащихся начальной школы.

Ключевые слова: преемственность, певческие навыки, критерии, показатели, уровни, дошкольники, ученики начальной школы.

Olena Veligura

THE DIAGNOSTIC OF LEVELS FORMATION SINGERS SKILLS OF PRE-SCHOOL CHILDREN AND PRIMARY SCHOOL CHILDREN

The article outlines the relevance of formation singing skills primary school children and pre-school children. It is indicated that development occurs through singing account, musical memory, phonemic and various musical ear (hearing melodic, harmonious hearing and hearing vocal). It is emphasized that it affects the education of these necessary qualities as communication skills, self-responsibility, observation (perception, memory, thinking and imagination), courage, curiosity, intelligence, determination, perseverance, diligence, understanding, creativity, culture music, scene behavior, the ability to implement, forming reflection of conduct of behavior and so-called reflection singing. With this causes a complex process requiring implementation of continuity, prospects and succession in the educational process.

In the article the criteria and index of theirs formation, determined proportion in the per cents theirs levels are elaborated.

Diagnostic experiment, which was attended by 200 children from 4 to 10 years, was held in two stages. At the first stage verbal (conversation, explanation) and practical methods (use descant, vocal exercises and performance of familiar songs repertoire) were used. Assessment of singing quality was performed according to two categories: "appropriate" and "inappropriate singing". At the second stage the level of formation of singing skills of the respondents was determined by the following criteria: maturity of singing breathing, activity of singing diction, articulation intensity, accuracy of singing tone, appropriate sound making. The author has identified indicators for each of the aforementioned criteria, which allowed in diagnosing to identify levels of formation of singing skills: high (active); medium (actionable); low (passive). The second stage of the diagnostic experiment demonstrates the dominance of medium and low levels of singing skills formation of pre-school and primary school children.

Keywords: *the continuity, the singers skills, the criteria, the indices, the levels, pre- school children, primary school children.*

Одержано 10.03.2015 р.